

פרשה ארץ ישראלית / יושב

והבור ריק אין בו מים - אל בורות המים

מאת: טליה זיסקין

רוב בורות המים היו על פסגת ההר והתמלאו באופן חלקי ממי גשמים. שנים עשר בורות המים במדרון התמלאו ממי שיטפונות שניתבו אמות המים שהוקמו במיוחד לצורך זה. את המים האלה שאבו והעלו בשבילים בעזרת בהמות משא כדי למלא את הבורות על פסגת ההר. מערכת מים מפותחת זו אפשרה חיים גם במשך שנות המרד הגדול ועד לנפילת מצדה.

מנפילתה של מצדה ועד תחילת המאה ה-20 לא נחשבה מצדה אתר בעל משמעות מיוחדת. משנות העשרים של המאה העשרים החלו החפירות הארכיאולוגיות לחשוף את הממצאים, ומצדה הפכה לסמל ולמיתוס של גבורה, של עמידה עיקשת ושל מקום מפלט בקרב חוגים שונים. בתי הספר החלו לערוך טיולים ומסעות לנגב ולמדבר יהודה, ובמסגרתם העפילו לפסגת מצדה. בתחילת שנות הארבעים, בימי השואה, גבר קצב העלייה לרגל לאתר, ונוספו לעולים אליו גם בני תנועות הנוער וחברי הפלמ"ח. מצדה כסמל הפכה יותר ויותר למקום שמייצג את התחושה שיש מפלט ושיש אפשרות לחיים.

על הטיח באחד מקירותיו של בור המים הדרומי במצדה, נמצאה כתובת גרפיטי המהווה עדות לאחת מאותן עליות לרגל. נוסח הכתובת **ביקור סמינר הנוער העובד ברביבים, 70 נפש, דרך הנגב המתיישב, זארה, סדום, אום בריק, ופנינו חברונה. 20.1.43**. כמו שראינו אצל יוסף וירמיהו, גם כאן ניתן לפגוש רובד נוסף של הסיפור המתקיים בבור המים.

המפגש בין יוסף לאחים בדותן הוא נקודת המפנה בסיפור יוסף והאחים. השנאה, הקנאה והכעס כלפיו מתבטאים ברצון להורגו. ראובן, אחיו הבכור, ממתן את הרצון האקטיבי, ומציע הצעה שתאפשר לו להציל את יוסף **אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר, ויד אל תשלחו בו** (בראשית לז, כב). אחי יוסף עשו כהצעת ראובן, **ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים** (בראשית לז, כד). מהו אותו בור? הרשב"ם מפרש **מקום שאין בני אדם מצויין שם וימות מאליו** (בפירושו לפסוק כב). בור כשהוא מלא מים הוא מקור חיים. בבור מלא מים אמנם קיימת סכנת טביעה, אך אנשים מגיעים אליו, ואילו מבור ריק מתרחקים.

אפשר לדמיון את הרגעים מלאי הכאב והפחד של יוסף לבד בבור. ירמיהו שסביבתו לא אהבה את נבואותיו הושלך לבור, **ובור אין-מים כי אם-טיט, ויטבע ירמיהו בטיט** (ירמיהו לח, ו). חוויה זו של השהות בבור מבטאת במילותיו של ירמיהו במגילת איכה **צוד צדוני כצפור, איבי חנם. צמתו בבור חיי, וידו-אבן בי. צפו-מים על-ראשי, אמתתי נגזרתי. קראתי שם ה' מבור תחית** (איכה ג, נב-נה). התחושות המבטאות במילים אלה יכולות להיות ביטוי גם לתחושותיו של יוסף.

אורחת הישמעאלים שעברה בסמוך נתנה ליהודה את הרעיון למכור את יוסף וכך ניצל. ירמיהו אף הוא ניצל מהבור בזכות עבד מלך הכושי.

בורות מים התגלו במגוון אתרים ארכיאולוגיים בארץ - בערים, בהר ובמדבר, בורות שהיו בשימוש במשך אלפי שנים. עדיין ניתן לפגוש בורות מים פעילים המשמשים רועי צאן ונוודים במדבר.

במצדה קיימים כשלושים בורות מטויחים, חלקם מימי החשמונאים ורובם מימיו של הורדוס. בעת הפיכתו את מצדה למקום מפלט, פיתח את מערכת המים ואת הבורות.

לעיון נוסף

- ביתן דן, "מצדה - הסמל והמיתוס", בתוך: נאור מרדכי (עורך), **ים המלח ומדבר יהודה 1900 - 1967**, ירושלים, 1990, עמ' 221-235
- נצר אהוד, מערכת הספקת המים של מצדה, בתוך: עמית דוד, הירשפלד יזהר, פטריך יוסף (עורכים) **אמות המים הקדומות בארץ ישראל**, ירושלים, 1989, עמ' 261-272.